- ***În semn de pioasă recunoștință pentru toți cei care s-au jertfit ca această școală să existe.***
- ***O reverență adusă dascălilor din trecut și din prezent, cei care mențin vie flacăra cunoașterii.***
- ***Mulțumiri colegilor mei, care mi-au oferit sprijin.***

Tehnoredactare: **director Maria Moța**
Fotografii: **sursa internet**

Comăna de Jos, iunie 2026

Memoria Catedrei

"Lumína de pe malul Oltului"

Istoria școlii din comunitatea Comăna (cu cele două vetre istorice, **Comăna de Jos** și **Comăna de Sus**) este una dintre cele mai relevante pagini de rezistență culturală și identitară din estul Țării Făgărașului. Aflată pe malul Oltului, într-o zonă de contact cu Scaunul săsesc al Rupei, dar supusă autorității administrative a comitatului Făgăraș, Comăna a dezvoltat un sistem de învățământ strâns legat de biserică, de pământ și de jertfa comunității.

1. Începuturile: „Școala din tinda bisericii” și alfabetizarea confesională

Înainte de apariția unor clădiri dedicate, învățătura se desfășura în forme rudimentare, dar pline de substanță spirituală.

- **Dascălii de strană:** În secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, primii care „rupeau” tainele scrisului și cititului pentru copiii

din Comăna erau preoții parohi și dascălii (cântăreții de strană).

- **Manualele vremii:** Nu existau abecedare. Copii învățau literele chirilice direct de pe cărțile bisericești: **Ceaslovul**, **Psaltirea** și **Apostolul**. Învățătura se făcea iarna, când muncile câmpului încetau, în tinda bisericii sau în casele private ale unor gospodari mai înstăriți care acceptau să pună la dispoziție o cameră încălzită.
- **Plata în natură:** Comunitatea își asuma întreținerea dascălului. Fiecare părinte care își trimitea copilul la școală aducea pentru dascăl o cotă de grâu sau porumb (măsurată în „găleți"), lemne pentru foc și produse alimentare (slănină, brânză).
- **Când vine vorba de Gheorghe Șincai (15-20 mai 1754 – 2 noiembrie 1816),** marele istoric, filolog și reprezentant al Școlii Ardelene, legătura sa cu Țara Făgărașului și zona Comăna - Rupea este una extrem de profundă, având două laturi: una administrativ-școlară (ca director al școlilor naționale românești) și una strict istorică (în scrierile sale).
- Iată documentele, lucrările și mărturiile lăsate de Gheorghe Șincai care fac referire la acest areal:
- ***1. Rapoartele de inspecție școlară (1784 – 1794)***

- Ca director al școlilor naționale române unite (greco-catolice) din Transilvania, Șincai a avut o activitate colosală: a înființat peste 300 de școli rurale. În această calitate, el

a călătorit personal în Țara Făgărașului și pe linia Oltului spre Rupea pentru a inspecta școlile și a numi învățători.

- Ce conțin aceste documente: Rapoartele sale (păstrate în Arhivele Naționale și în arhivele bisericești din Blaj sau Sibiu) conțin liste exacte cu starea școlilor de pe linia Oltului, numele dascălilor, numărul de copii (băieți și fete) care frecventau cursurile și starea clădirilor.
- Referiri la zonă: În rapoartele din anii 1786 și 1788, Șincai notează eforturile românilor din satele din jurul Făgărașului și din apropierea scaunelor săsești de a întreține școlile „prin dare în bucate” (grâu și lemne pentru dascăli). El insista ca preoții locali să nu lase copiii să abandoneze școala în timpul iernii.
- 2. **„Hronica românilor și a mai multor neamuri...”**
- Aceasta este opera fundamentală a lui Gheorghe Șincai, o monumentală istorie cronologică. Deși nu este un document dedicat exclusiv Comănei, în paginile ei se găsesc mențiuni directe despre realitățile istorice și juridice ale zonei Făgărașului și Rupei.
- **De ce este importantă pentru Țara Făgărașului și zona noastră?**
- Autorul semnează „Gheorghe Șincai din Șinca”: Chiar pe coperta operei sale, istoricul își afirmă cu mândrie rădăcinile. Deși s-a născut

pe meleaguri mureșene (la Râciu), familia sa era originară din satul Șinca Veche (făgărășeană), de unde fugise din cauza persecuțiilor. Toată viața el s-a considerat legat de spiritul Făgărașului.

- Dovada vechimii satelor de pe Olt: În timp ce autoritățile maghiare sau săsești încercau să arate că românii au venit târziu în aceste teritorii, Șincai adună în Hronică toate actele vechi (hrisoavele) date de domnitorii din Țara Românească (precum Mircea cel Bătrân sau Vlad Țepeș). El arată negru pe alb că sate precum Comăna, Venețția sau Grid aparțineau boierilor români cu mult înainte ca stăpânirea străină să le schimbe statutul.

Drama cenzurii: Cartea care l-a dus pe Șincai la ruină

- Gheorghe Șincai a lucrat decenii întregi la strângerea documentelor pentru această carte, copiind manuscrise vechi prin marile biblioteci din Roma, Buda și Viena. Când a vrut să o tipărească, a lovit zidul cenzurii austriece.
- Interzisă de cenzură (1811): Cenzorii regali de la Buda au considerat cartea periculoasă pentru că „scotea românilor în evidență originea lor nobilă (romană) și drepturile istorice”, ceea ce putea stârni revolte împotriva nobilimii maghiare și a imperiului.

- Șincai își salvează manuscrisul din închisoare: În urma unor conflicte politice și bisericești, Șincai a fost arestat. Se spune că a fost eliberat doar după ce a fost pus să promită că

va preda manuscrisul Hronicii pentru a fi ars. El a reușit însă să ascundă textul sub haine și a fugit cu el.

- Sfârșitul tragic: Prigonit, sărac și rătăcitor, Șincai a murit în 1816 fără să își vadă opera tipărită. El a purtat manuscrisul într-o traistă, din sat în sat, până la moarte.
- Cartea a fost publicată integral abia mult mai târziu (la Iași, în perioada 1853–1854, prin eforturile lui Mihail Kogălniceanu), devenind o Biblie a identității naționale pentru toți românii din Transilvania, inclusiv pentru învățătorii care predau pe ascuns limba română în școlile din Comăna, Crihalma sau Părău.
- Mențiunile despre stăpânirea pământurilor: Șincai analizează documentele vechi emise de domnitorii Munteniei (precum Mircea cel Bătrân sau Vlad Țepeș) care dețineau Țara Făgărașului și domeniul Comăna. El folosește aceste hrisoave domnești ca dovezi incontestabile ale vechimii și continuității populației românești în aceste sate de pe malul Oltului, înainte de organizarea administrativă maghiară sau săsească.
- Războaiele și distrugerile: În Hronică, la anii corespunzători secolelor XVII-XVIII, el descrie mișcările de trupe și distrugerile suferite de satele de pe linia Oltului în timpul războaielor curuților sau al conflictelor dintre principii Transilvaniei și Imperiul Otoman, evenimente care au afectat grav viața bisericească

și primele forme de învățământ din sate precum Comăna, Veneția sau Crihalma.

- 3. Abecedarele și manualele pentru sate (1780 – 1790)
- Un alt tip de „document” lăsat de Șincai direct în băncile școlilor din Comăna și satele vecine au fost manualele sale. El a tradus și adaptat din germană manuale fundamentale:
- „Abecedarul” (Anatomia sau Istoria Firească): Tipărit cu litere chirilice (dar în limba română), acest manual a ajuns în satele făgărășene și pe linia Rupei.
- „Aretica” (Aritmetica): Manualul de calcul pe care Șincai l-a trimis în școlile rurale pentru ca fii de țărani să învețe „socotitul”, o armă esențială pentru ca aceștia să nu mai poată fi înșelați la târgurile din Rupea sau Făgăraș sau la calcularea dărilor către domniile feudale.

2. Competiția confesională: Ortodocși versus Greco-Catolici

Un fenomen istoric fascinant pentru zona Comăna a fost coexistența celor două confesiuni românești: Ortodoxă și Greco-Catolică (Unită). După trecerea unei părți a populației la Unirea cu Roma, în sat au început să funcționeze **două școli confesionale distincte**.

Școala Confesională Ortodoxă	**Școala Confesională Greco-Catolică**
Susținută spiritual de Arhiepiscopia Sibiului (sub influența mitropolitului Andrei Șaguna).	Susținută de Mitropolia Blajului (centrul iluminist al Școlii Ardelene).

Accent pe păstrarea dogmei răsăritene și a legăturilor tradiționale.	Acces mai facil la manuale tipărite la Blaj și la metode pedagogice occidentale.
Profesorii erau adesea localnici sau absolvenți ai școlilor teologice din Sibiu.	Învățătorii erau formați în „preparandiile” (școlile normale) greco-catolice.

Această dualitate a generat o **competiție constructivă**. Nicio comunitate nu voia să rămână mai prejos: dacă ortodocșii își aduceau un învățător mai bine pregătit, greco-catolicii se mobilizau să strângă fonduri pentru a cumpăra cărți mai bune sau pentru a repara localul școlii lor. Din această emulație, rata analfabetismului în Comăna a scăzut mult mai rapid decât în alte regiuni izolate ale Transilvaniei.

3. Perioada dualismului austro-ungar și rezistența prin clăci

După anul 1867, guvernul de la Budapesta a început o politică agresivă de maghiarizare. Prin legi școlare succesive (culminând cu Legile Apponyi din 1907), statul încerca să preia controlul asupra școlilor rurale.

- **Refuzul ajutorului guvernamental:** Statul ungar oferea subvenții substanțiale școlilor rurale, însă cu o condiție fatală: introducerea limbii maghiare ca limbă principală de predare și numirea învățătorilor direct de către minister. Sătenii din Comăna de Jos și Comăna

de Sus, sfătuiți de preoți, au luat o decizie istorică: **au refuzat banii statului**.

- **Școli ridicate din sudoarea satului:** Pentru a-și păstra școlile libere și românești, localnicii au finanțat totul din resurse proprii. Clădirile vechi din lemn au fost înlocuite spre sfârșitul secolului al XIX-lea cu construcții masive din piatră de râu și cărămidă arsă. Bărbații satului făceau clăci (muncă voluntară), cărând cu carul cu boi materialele de pe malul Oltului sau din carierele din zonă.

4. Perioada interbelică: Unificarea și modernizarea

Marea Unire din 1918 a adus transformări radicale. Școlile confesionale din Comăna au fost unificate și integrate în sistemul de stat al României Mari.

- **Localuri noi și dotări:** În anii 1920–1930, sub coordonarea revizorilor școlari din județul Făgăraș, școlile din Comăna de Jos și Comăna de Sus au fost modernizate. S-au aplicat standardele vremii: săli de clasă înalte, luminate generos, bănci de lemn standardizate și table mari din ardezie.
- **Învățământul practic agricol:** Comăna fiind o zonă cu pământ roditor de-a lungul vetrei Oltului, școala nu s-a limitat la teorie. S-au înființat „loturile școlare experimentale”. Copiii învățau de la învățători tehnici moderne de selecție a semințelor, pomicultură (altoirea pomilor) și legumicultură.
- **Școlile de fete și lucrul de mână:** Tot în această epocă, fetele din Comăna au primit o atenție deosebită în programul

școlar, fiind organizate cursuri de igienă a gospodăriei, puericultură (îngrijirea pruncilor) și prelucrarea textilelor (cusut, țesut, brodat), cruciale pentru păstrarea renumitului port popular din zona Comăna.

O mărturie a identității:

Învățătorii din Comăna nu au fost doar simpli instructori; ei au fost adevărați lideri spirituali și animatori culturali. Ei înființau corurile bisericești, organizau formațiile de dansuri populare și conduceau bibliotecile populare (Casinele culturale) unde țăranii veneau duminica, după slujbă, să citească ziarele sosite de la Sibiu, Brașov sau București.

Astăzi, clădirile istorice ale școlilor din Comăna stau ca monumente ale unei epoci în care cartea se învăța cu prețul unor sacrificii materiale enorme, demonstrând că pentru făgărășenii de pe malul Oltului, educația a fost cel mai de preț bun lăsat moștenire copiilor.

Clădirile vechi în care a funcționat învățământul în zona Comăna păstrează elementele tipice ale arhitecturii școlare ardelenești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, caracterizate prin ziduri masive și ferestre înalte menite să lase cât mai multă lumină în sălile de clasă.

Puteți vedea mai jos clădirea istorică a Școlii Gimnaziale din Comăna de Jos, o mărturie vie a evoluției învățământului din această comunitate:

Această structură robustă din piatră și cărămidă a înlocuit vechile „școli de sub tinda bisericii” sau casele din lemn închiriate de la țărani, devenind centrul cultural al satului. Observați proporțiile clădirii, specifice școlilor rurale din regiune ridicate prin efortul colectiv al comunității și concepute să reziste generații de-a rândul.

Epopeea construcției: De la entuziasmul din 1938 la finalizarea din 1956

- **Anul 1938 – Începutul din perioada interbelică:** În anul 1938, regimul din România (sub regele Carol al II-lea) a lansat un program național masiv de construire a unor școli rurale moderne (prin „Straja Țării” și fondurile guvernamentale pentru învățământul primar). Comăna de Jos s-a mobilizat, s-au aprobat planurile, s-au strâns primele fonduri și materiale, și **s-au început primele demersuri sau lucrări la fundație în 1938–1939**.
- **Marea amânare (Războiul și lipsurile):** În toamna anului 1939 a izbucnit Al Doilea Război Mondial, iar în 1941 România a intrat oficial în conflict. Toate șantierele de școli din țară au fost imediat **blocate**. Banii au fost redirecționați către armată, iar bărbații din sat au plecat pe front. După război, a urmat marea secetă din 1946–1947 și instalarea regimului comunist, timp în care proiectul a rămas „la sertar”.

- **Anii 1954–1956 – Reluarea și finalizarea:** Abia la mijlocul anilor '50, noul regim a preluat vechiul proiect abandonat din perioada interbelică. Lucrările

au fost reluate în forță în **1954** (folosind parțial planurile sau amplasamentul stabilite inițial) și au fost terminate în **1956**.

Concluzia finală: Construcția actualei școli a fost **gândită și pornită ca proiect comunitar în anul 1938**, dar vitregiile istoriei au făcut ca ea să fie finalizată abia în **1956**. Fără inițiativa localnicilor din 1938, școala nu ar fi fost ridicată în forma și pe locul pe care le știm astăzi!

Un gând de aur pentru seniorii noștri

Gândul nostru se-ndreaptă, cu stimă și respect,
Spre dascălii ce astăzi la catedră nu mai sunt,
Dar care au lăsat, în fiecare piept,
Cea mai curată slovă și cel mai candid gând.

Deși anii au trecut și creta a tăcut,
Iar catalogul vieții s-a strâns la Dumneavoastră,
Să știți că temelia pe care ați făcut-o
Rămâne neschimbată în școala noastră dragă!

Vă mulțumim celor ce azi predați cu dor,
Vă mulțumim celor ce ați predat o viață,
Pentru blândețea voastră, a tuturor,
Ce ne-a ghidat în fiecare dimineață.

La mulți ani, dragi profesori, activi sau la pensie!
Să vă rămână spiritul mereu tânăr și viu,
Iar rodul muncii voastre, unit în excelență,
Să fie mândria Comănei, acum și mai târziu!

“Un popor care

nu-și cunoaște trecutul e

condamnat să-l repete”.

(Nicolae Iorga)

2026